

**გელათის მეცნიერებათა
აკადემიის ჟურნალი**

**JOURNAL OF
GELATI ACADEMY
OF SCIENCES**

7-8

ისტორია, ფილოლოგია, ხელოვნებათმცოდნეობა,
ფილოსოფია, თეოლოგია, კრეაციონიზმი,
განათლებათმცოდნეობა, ანთროპოლოგია,
ეთნოგრაფია, ეკონომიკა, სამართალი,
ცივილიზაციათა დიალოგი

ივლისი-აგვისტო

გამომცემლობა ინტელექტი

2010

სოფიკო ლობჯანიძე

ზნეობრივი აღზრდის სარაინდო მატრიცა

რაინდი დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში, მათ შორის გერმანიაში, პირველად X საუკუნის ბოლოს მოიხსენიება და მასში სამხედრო მოსამსახურე, უპირველეს ყოვლისა, მხედარი (ridder, riter, Reiter) მოიაზრებოდა. სულხან-საბა ორბელიანის ლექსიკონში იგი ასეა განმარტებული: “რაინდი ესე არს ცხენთა გამწვრთელი” (სულხან-საბა 1993: 4). რაინდი სიუზერენს იცავდა გარეშე და შინაური მტრისაგან და გაწეული სამსახურისთვის ადგილ-მამულს იღებდა, რომელიც დროთა განმავლობაში მის საკუთრებად იქცეოდა და შთამომავლობას მემკვიდრეობით გადაეცემოდა. ასე გაჩნდა და ჩამოყალიბდა რაინდებისგან პრივილეგირებული კლასი – წვრილი ფეოდალები, რომელიც მსხვილი ფეოდალის მორჩილებაში რჩებოდა და მას ემსახურებოდა. რაინდს ახლა ომში მონაწილეობის გარდა ტურნირებში გამოსვლა ევალებოდა. ორივე შემთხვევაში ეს სიუზერენისადმი გაწეული სამსახური იყო და მხოლოდ ფიზიკურ ძალას, ფიზიკურ მომზადებას მოითხოვდა: ომიანობის დროს მისი დაცვა გარეშე და შინაური მტრისაგან, მშვიდობიანობისას ტურნირში მოპოვებული გამარჯვებით მისთვის სახელის და დიდების მოპოვება.

საერთო ხელისუფლების მნიშვნელობის და გავლენის ზრდასთან ერთად იზრდებოდა რაინდის როლი და მნიშვნელობა. იგი სასახლესთან დაახლოვებული პირი გახდა. მას უკვე უნდა სცოდნოდა სასახლეში მოქცევის წესები, სასახლის ეტიკეტი, მთელი თავისი დაწერილი და დაუწერელი კანონებით. აქედან გამომდინარე, დღის წესრიგში მისი აწინდელი მდგომარეობის

შესაფერი აღზრდა დადგა. ეს იყო პრივილეგიებული ახალგაზრდის აღზრდა პაუიდან საჭურველთმტვირთველამდე (მეაბჯრე), საჭურველთმტვირთველიდან იუნკერამდე და ასე, ვიდრე მის რაინდად კურთხევამდე.

რაინდის აღზრდა განსაკუთრებული გზით წარიმართა, მიუხედავად იმისა, რომ ამ დროისათვის მას აღზრდის საკუთარი ინსტიტუტი არ გააჩნდა. იგი მოგვიანებით, აბსოლუტიზმის ეპოქაში შეიქმნა. რაინდის აღზრდა ფეოდალის სასახლეში ხდებოდა. წერილი ფეოდალის ვაჟს შვიდი წლის ასაკიდან წარჩინებული ფეოდალის ოჯახში გაამწესებდნენ, აქ მას თოთხმეტი წლის ასაკამდე პაუის მოვალეობას ასწავლიდნენ. პაუს ევალეობდა ნადიმებისას მაგიდის მომსახურება, ოჯახის ქაღალტონის და სასახლის ყველა წარჩინებული მანდილოსნის ნებისმიერი დავალების შესრულება, სასახლის ეტიკეტის შეთვისება. თოთხმეტი წლიდან იგი პატრონის საჭურველთმტვირთველი ხდებოდა. ამ დროს ყმაწვილი ეუფლებოდა ბრძოლის ტექნიკას, იარაღის ხმარებას, ეჩვეოდა პატრონის მორჩილებას, ერთგულებას, მისთვის თავდადებას. ასე იქმნებოდა და მკვიდრდებოდა ცოდნის, ცხოვრების და მოქმედების ის ნორმები, რომელიც ყველა რაინდისთვის სავალდებულო იყო: ცხენოსნობა, შუბის ფლობა, ნადირობა, ცურვა, დამკის თამაში, დახვეწილი მანერები, მანდილოსნის სამსახური და მისთვის თავგანწირვა, მაღალფარდოვანი საუბარი, ლექსების თხზვის უნარი. პირველი ხუთი “სიქველე” საჭირო იყო, რათა “მოემზადებინა ფიზიკურად ძლიერი და მოქნილი მებრძოლი. დამკის თამაში ანვითარებდა სხვადასხვა გარემოებაში ორიენტაციის უნარს, უმუშავებდა თავდაცვისა და თავდასხმის გეგმის აგების ცოდნას... და ბოლოს ვერსიფიკაციის ხელოვნება ფეოდალისათვის იყო საშუალება – გამოეხატა თავისი სიუზერენისადმი ერთგულება და თავდადება, ხოტბა შეესხა როგორც იმისი, ისე საკუთარი სამხედრო საქმეებისათვის. დაემსახურებინა ერთგვარი მოწყალება სიუზერენის მეუღლის მხრივ (მედინსკი 1940: 72). ეს ყველაფერი გარეგნული ბრწყინვალება იყო, იგი შინაგანად ისევ ტლანქ უხეშ რაინდად რჩებოდა, რომელსაც განათლებასთან ერთად

ზნეობრივი სრულყოფა სჭირდებოდა.

სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტიულობის გაუმჯობესებამ გაზარდა ფეოდალთა მატერიალური შესაძლებლობანი. ისინი აგებდნენ უკეთეს სასახლეებს, ცხოვროდნენ ფუფუნებაში, ბაძავდნენ ფრანგ დიდებულებს, რომლებიც კულტურის დონის მხრივ უფრო მაღალ საფეხურზე იდგნენ. რაინდებსაც თანდათან დაეხვეწათ მანერები, დაძლიეს სიტლანქე, უხეშობა, შეითვისეს კეთილშობილი ქცევები. პაპის ხელისუფლების წინააღმდეგ წარმოებულ ომებსა და ჯვაროსნულ ლაშქრობებში მონაწილეობამ გაზარდა მათი თვალსაწიერი, გონებრივი პორიზონტი, გააცნო აღმოსავლეთის ხალხთა კულტურას, ზნეჩვეულებებს, ანტიკური ხელოვნების ნიმუშებს. რაინდთა ნაწილს კულტურული ამბიციები გაუჩნდა. ისინი ცოდნას დაეწაფნენ, სწავლობდნენ ფილოსოფიას, ისტორიას, ლიტერატურას, დაიწყეს სერიოზული მწერლური მოღვაწეობა. გაიზარდა რაინდის როლი და სახელი. რაინდად ყოფნა ახლა წარჩინებულ ფეოდალსაც ესახელებოდა, თუმცა, ამასთანავე გაიზარდა მოთხოვნა მის მიმართ. ის უნდა ყოფილიყო არამარტო ფიზიკურად მომზადებული, დაზეპირებული ქცევებით და მანერებით, არამედ განათლებული, დახვეწილი და, რაც მთავარია, ზნესრული: მართალი, პატიოსანი, ზრდილი, თავშეკავებული, გულმოწყალე, ერთგული სიუხერენის, მანდილოსნის და მეგობრის მიმართ, რელიგიური, უნდა ჰქონოდა სხვათა თანადგომის და თანაღმობის, დამარცხებული მტრის დანდობის უნარი. ამ თვისებების გამომუშავებას სწორი აღზრდა სჭირდებოდა. თუ მეცნიერულ ცოდნას რაინდები ძირითადად სამონასტრო სკოლებში იღებდნენ, რაინდულ ზნეობას ისინი კვლავ ფეოდალთა სასახლეებში უკვე გამოცდილ, წლებით დაბრძენებულ რაინდების ხელმძღვანელობით ეუფლებოდნენ. რაინდთა აღზრდაში დიდ როლს ასრულებდა ასევე იმდროინდელი რაინდული ლიტერატურა, რომელთა ავტორები, უმეტეს შემთხვევაში, თავად იყვნენ რაინდები და კარგად ჰქონდათ შეთვისებული რაინდული კოდექსი. რაინდთა წრეს ეკუთვნოდნენ შუასაუკუნეების ევროპული პოეზიის შესანიშნავი წარმომადგენელი ვალტერ ფონ დერ ფოგელვაიდე, გერმანუ-

ლი სარაინდო რომანის ფუქემდებელი ჰაინრიხ ფონ ფელდეკმ-ცნობილი სარაინდო რომანების ავტორები ჰარტმან ფონ აუგ-ვოლფრამ ფონ ეშენბახი, ფრანგული კურტუაზული რომანის ყველაზე მნიშვნელოვანი წარმომადგენელი კრეტიენ დე ტრუა. როგორც რაინდი ყველა მათგანი ამა თუ იმ წარჩინებულ ფეოდალის თუ ჰერცოგის სასახლეში ყალიბდებოდა.

რაინდი იყო ასევე ჩვენი ერის სიამაყე, მსოფლიო გენია შოთა რუსთაველი, ავტორი რაინდული ეპოსის “ვეფხისტყაოსანისა”. რუსთაველი იყო “სამხედრო პირი – მედროშე და მებაირაღე რომელიდაც მეფისა” (კეკელიძე 1958: 123). რუსთაველი რომ ზედმიწევნით კარგად ფლობდა რაინდულ ეტიკეტს და თავად იყო იდეალური რაინდი, კარგად ჩანს მისი ეპოსიდან.

რაინდობის ინსტიტუტი თავისი მოვალეობა-ვალდებულებით, თავისი ზნეობრივი კოდექსით საქართველოშიც არსებობდა. ამის თაობაზე ივანე ჯავახიშვილი წერს: “ქართული სიტყვები ”ლაშქარნი“ და ”სპანი“... საქართველოს გავლენიანი წრის გამომხატველი ტერმინები ყოფილან... ”ლაშქართა“ დამახასიათებელი და შემაკავშირებელი თვისება სამხედრო ხელობა და მამაცობა იყო, მაგრამ ისინი უბრალო მეომრები არ ყოფილან, არამედ მეომართა რჩეული ნაწილი, ქვეყნის ბედიღბალზე და კეთილდღეობაზე მზრუნველი წრე. უნებლიედ დასავლეთ ევროპის საშუალო საუკუნეების რაინდობა მაგონდება, რომელიც ამგვარადვე მხედართა რჩეულს და გავლენიან წრეს შეადგენდა და განსაკუთრებული რაინდული წესებითა და ზნე-ჩვეულებებით იყო ცნობილი... რაინდული ზნე და რაინდული სულისკვეთება იმდროინდელ საქართველოშიც ყოფილა ”მოყმეობისა“ და ”კარგმოყმეობის“ სახით. ქართული ”მოყმე“ უდრის სწორედ დასავლეთ ევროპის ”რაინდს“, ხოლო თვით ”რაინდობა“-სთვის, ვითარცა ერთეული. დაწესებულებისათვის, ქართულად მაშასადამე, ტერმინად ან ”ლაშქარნი“ ან არადა ”სპანი“ იხმარებოდა” (ჯავახიშვილი 1982: 223). რაინდობა დიდ პატივად ითვლებოდა და ამ წოდებას მხოლოდ ის იმსახურებდა, ვისაც შესაბამის ფიზიკურ და გონებრივ მონაცემებთან ერთად ჰქონდა

“უმწიკვლო სახელი, პატიოსნება, უდანაშაულო ყოფაქცევა, სარწმუნოებისა და ეკლესიის ერთგულება” (ჯავახიშვილი 1982: 223). არსებობდა რაინდობის მტკიცედ შემუშავებული ზნე და ქცევის წესები. მაგალითად, დარბაზობაზე შესვლის, დგომის, სიტყვის წარმოთქმის, სუფრასთან ჯდომის, თვით ერმანეთის დახვედრის და მისალმების წესი. მათი დაცვა “ლაშქარის” ყველა წევრს ევალებოდა, შეუსრულებლობა კი ისჯებოდა. თუ ორი რაინდი ერთმანეთს შეხვდებოდა, ისინი ერთდროულად უნდა ჩამოქვეითებულიყვნენ და ამბორით მისალმებოდნენ ერთმანეთს. ამ რიტუალის დამრღვევიც აგებდა პასუხს. ჟამთააღმწერელში დაფიქსირებულია კიდევ ასეთი შემთხვევა: “არაინება წესისამებრ პატივით ხილვად და ამბორის ყოფად ავაგი და ამიტომაც შესაფერისად დაისაჯა” (ჯავახიშვილი 1982: 224). მოქალაქეობრივი დასჯის ერთ-ერთი ყველაზე არასასურველი განაჩენი რაინდობის ჩამორთმევა იყო. ყველაფერ ამას განსაკუთრებული სწავლება, განსაკუთრებული აღზრდა, გაწვრთნა სჭირდებოდა. სად ხდებოდა ქართველი რაინდის აღზრდა, მისი ფორმირება, მისი რაინდად კურთხევა?

XI–XII საუკუნის საქართველო იყო მჭიდროდ დასახლებული, ცენტრალიზებული ფეოდალური სახელმწიფო, ეკონომიკურად ძლიერი და კულტურულად განვითარებული, სწავლა-განათლების და კულტურის მნიშვნელოვანი ცენტრებით როგორც შინ – საქართველოში, ასევე მის გარეთ – უცხოეთში. მაგალითისთვის შეგვიძლია დავასახელოთ ათონის მონასტერი ბიზანტიაში, ჯვრის მონასტერი პალესტინაში, პეტრიწონის მონასტერი ბულგარეთში, იყალთოს და გელათის აკადემიები და ა.შ. იქ მოღვაწეობდნენ სახელგანთქმული ფილოსოფოსები და სწავლულები, ჩქეფდა დიდი მეცნიერული და კულტურული ცხოვრება, იქმნებოდა ფასეული ფილოსოფიური, მეცნიერული და მხატვრული თხზულებები, ახალგაზრდები იძენდნენ მეცნიერულ ცოდნას, მაგრამ რაინდული წესების, რაინდული ეტიკეტის დაუფლებას აქ არ ჰქონია ადგილი. ამისთვის ფეოდალური სასახლეები, მეფის კარი არსებობდა, არსებობდა წინაპარ-

თა ტრადიციები, იგი თაობიდან თაობას გადაეცემოდა. შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ საქართველოში, ისევე, როგორც დასავლეთ ევროპაში, შედარებით წერილი ფეოდალი წარჩინებული ფეოდალის მამულში აგზავნიდა ვაჟს რაინდული კოდექსის შესათვისებლად. ამის თქმის საფუძველს “ვეფხისტყაოსანიც” გვაძლევს. მართალია “ვეფხისტყაოსანი” მხატვრული ნაწარმოებია და მასში ბევრი რამ ავტორის ფანტაზიის ნაყოფია, ბევრი უტრირებული და გაიდიადებული, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, იმდროინდელი საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების მაჯისცემა ისე მკაფიოდ იგრძნობა პოემიდან, “უცილობელია, “ვეფხისტყაოსნის” ავტორი რეალურ-ისტორიული სამყაროდან იღებდა თავისი დიდებული ნაწარმოების ასაგებად საჭირო მასალას. თქმული თანაბრად შეეხება პოემის როგორც სიუჟეტურ სიტუაციებს, ისე კონკრეტულ პერსონაჟებს” (ბარამიძე 1975: 105). “ვეფხისტყაოსნის” გმირი ჭაბუკი ავთანდილი არაბეთის მეფის როსტევეანის სასახლეში იღზრდებოდა მეფის უშუალო მეთვალყურეობის ქვეშ. პოემაში ისინი ხშირად მოიხსენიებიან “გამზრდელ”-“გაზრდილებად”, მაგალითად: “მეფეს... უხარის ვგრე სიკეთე მისისა განაზარდისა” (რუსთაველი 1970: 17) ტარიელი, ინდოეთის ერთ-ერთი მთავრის ძე, ბავშობიდან ინდოეთის მეფის – ფარსადანის კარზე იმყოფება: “თხუთმეტისა წლისა ვიყავ, მეფე მზრდიდა ვიტა შვილსა” (რუსთაველი 1970: 59).

საერთოდ “ვეფხისტყაოსანი” და სხვა მრავალი რაინდული ეპოსი თუ რომანი ფასეულ ინფორმაციას გვაწვდის რაინდული აღზრდის, რაინდული კოდექსის თაობაზე. ვოლფრამ ფონ ეშენბახის “პარციფალში” მთავარი გმირის პარციფალის აღზრდის, მისი რაინდად ფორმირების მთელი პროცესია მოცემული, შოთა რუსთაველის ეპოსის გმირები უკვე ფორმირებული არიან, როგორც რაინდები მხოლოდ ხანდახან თუ იხსენებენ წარსულს, ბავშვობისა და ყრმობის, განსწავლის წლებს: “სროლასა და ასპარეუსა აქებდიან ჩემგან ქმნილსა... მოსრნის მხეცნი და ნადირნი ისარმან ჩემმან სრეულმან; მერმე ვიბურთი მოედანს, მინდორით შემოქცეულმან” (რუსთაველი

1970: 59), მაგრამ მათი საქციელით, ცხოვრების წესით აშკარა ხდება, რა დონის ფიზიკური, გონებრივი, ზნეობრივი და ესთეტიკური განათლება მიუღიათ. ისინი გეანციფრებენ დიდი ფიზიკური ძალით, სიმამაცით, იარაღის ოსტატური ხმარებით, საბრძოლო ნიჭით და უნარით: “კაცი კაცსა შემოვსტყორცი, ცხენ-კაცისა დავედი გორი; კაცი, ჩემგან განატყორცი, ბრუნავს ვითა ტანაჯორი, ერთობ სრულად ამოვწყვიდე წინა კერძი რაზმი ორი” (რუსთაველი 1970: 83); განსწავლულობით, ხშირად იმოწმებენ ანტიკურ ფილოსოფოსებს, მოციქულებს, ბრძენებს, სწავლულებს: “მე სიტყვასა ერთსა გკადრებ, პლატონისგან სწავლა-თქმულსა... არა ვიქმ, ცოდნა რას მარგებს ფილოსოფოსთა ბრძნობისა! მით ვისწავლებით, მოგვეცეს შერთვა ზესთ მწყობრთა წყობისა” (რუსთაველი 1970: 144). ავთანდილი ერთ პიროვნებაში აერთიანებს „მსოფლიო მოგზაურს, ჯარისკაცს, სახელმწიფო მოღვაწეს, ფილოსოფოსსა და პოეტს. იგი სამხედრო საქმეში დახელოვნებული ოსტატია... ამავ დროს ჩინებული მცოდნეა ანტიკური ხანისა და არაბულ-სპარსული სამყაროსი, ფილოსოფოსია, რომელიც თავისი გონებრივი ძალით სამყაროს ყველა ფარულ საიდუმლოში იჭრება და ისეთი ჯადოსნური სიძლიერის პოეტია, რომ მისი ლექსების გაგონებაზე ზღვის დეღვა წყნარდება და ქვა ცოცხლდება” (მიულერ-ბუნდიცკაია 1938: 241).

ჩვენთვის ყველაზე მნიშვნელოვანი და ფასეული რაინდობაში მაინც მისი ზნეობრივი კოდექსია, ის ზნეობრივი სრულყოფილება, რომლის აღზრდა საკმაოდ რთული პროცესია, მაგრამ რომელიც ასე კარგად აქვთ შეთვისებული რაინდული რომანის, მათ შორის “ვეფხისტყაოსნის” გმირებს: სიმართლე და პატიოსნება: “ქმნა მართლისა სიმართლისა ხესა შეიქმს ხმელსა ნედლად” (რუსთაველი 1970: 102), “სიცრუე და ორპირობა ავნებს ხორცსა, მერმე სულსა” (რუსთაველი 1970: 144); სიკეთე: “კარგი საქმე კაცსა ზედა აზომ თურმე არ წახდების” (რუსთაველი 1970: 81); განსაცდელში ჩავარდნილთა თანადგომის და დახმარების უნარი: “ოდეს კაცსა დაეჭიროს, მაშინ უნდა ძმა და თვისი” (რუსთაველი 1970: 140); ჭეშმარიტი მეგობრობის გრძნობა: “ხამს მოყვარე მოყვრისათვის თავი ჭირსა

არ დამრიდად, გული მისცეს გულისათვის, სიყვარული გზად და ხიდად” (რუსთაველი 1970: 129); მოწინააღმდეგის, დამარცხებული მტრის შებრალების და დანდობის უნარი: “ორგული და მოღალატე ნამსახურსა დაუაგვანე” (რუსთაველი 1970: 87); ქალისადმი სიყვარულის, ერთგულების, მისთვის თავგანწირვის ნიჭი: “მიჯნურობა... საქმე საზეო, მომცემი აღმაფრენათა” (რუსთაველი 1970: 8); რელიგიურობა, ღვთის სიყვარული, რომელიც წითელ ზოლად გასდევს მთელ ეპოსს.

რაინდობას, როგორც დასავლეთში, ისევე აღმოსავლეთში, ამ სიტყვის ფართო გაგებით, იდენტური არა, მაგრამ უაღრესად მსგავსი, ტიპოლოგიურად იზომორფული მახასიათებლები ჰქონდა.

რაინდები გარკვეულ პრივილეგიებულ კლასად ჩამოყალიბდნენ შუა საუკუნეებში – ისინი უკვე აღარ წარმოადგენენ ფიზიკური ძალითა და საბრძოლო ხელოვნებით გამორჩეულ ნახევრად მითოლოგიურ თუ ისტორიულ უნიკუმებს, როგორებიც იყვნენ ანტიკურ ეპოქათა ე.წ. გმირები – ჰერკლე, აქილევსი, აგამემნონი (ელინთაგან); ჰექტორი (ტროელთაგან); გოლიათი (ფილისტიმელთაგან); ზაალი, როსტომი, გივი (ირანელთაგან) და ა.შ. რაინდობა უკვე აღზრდის ინსტიტუტად იქნა ჩამოყალიბებული, სპეციფიკური ეთიკური კრიტერიუმებით, რომელთა შორის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭებოდა ღირსებას.

ღირსება ვლინდებოდა ქმედებაში – რაინდის ამოცანა იყო არა უბრალოდ გამარჯვება მოწინააღმდეგეზე, არამედ გამარჯვება ე.წ. “თამაშის წესების” სრული დაცვით, რაც გულისხმობდა არა მხოლოდ პატიოსან ბრძოლას ან ორთაბრძოლას, არამედ გულმოწყალებას დამარცხებული მეტოქისადმი და აუცილებლად ისეთი ფორმით, რომელიც ამ უკანასკნელის თავმოყვარეობას არ შელახავდა.

ეს იყო პრობლემა არა მარტო ზნეობრივი, არამედ ფსიქოლოგიურიც, რაც არ იდგა ანტიკურ ხანაში, მაგ. პატროკლეს მკვლევლობით განრისხებული აქილევსი კლავს ჰექტორს და უპატიურად ეპყრობა მის გვამს – საბრძოლო ეტლზე გამობმულს მიათრევს ბერძენთა ბანაკში (ჰომეროსი 1979: 485-486).

დამარცხებული მეტოქისადმი გულმოწყალე დამოკიდებულებას მაშინ წყვეტდა ადამიანის პიროვნული კეთილშობილება, და არა სავალდებულო რაინდული კოდექსი.

რაინდული აღზრდის სისტემიდან გამომდინარე, პომეროს-მა შესანიშნავად იცის, რომ გმირმა, ვის სადიდებლადაც მან უკვდავი "ილიადა" შექმნა, გმირისა და რაინდისათვის უკადრისი საქციელი ჩაიდინა და არც მალავს თავის უარყოფით დამოკიდებულებას ამ საქციელისადმი:

[აქილევსმა]

თქვა და ჰექტორის უკადრისი საქმე იკადრა:

ორსავე ფეხზე გადაუჭრა მაშურალი ძარღვი,
ქუსლში კოჭამდე გაუყარა ღვედები და ეტლს
მიაბა გვაში, დარჩა თავი დაბლა სათრევად.

ეტლზე დადგა და საჭურველი აჩვენა ლაშქარს.

მათრახი დასცხო ცხენს, გაფრინდნენ მორჩილი რაშნი.

გათრეულ ცხედარს მტვერი ადგა სვეტად, მიწაზე

მისრიალებდა შავი თმები, თავს ხათქა ხუთქი

გაუდიოდა, წინათ ლამაზს... (22, 395-403)

ამ მაგალითიდან კარგად ჩანს არა მარტო პომეროსის პოზიცია, არამედ ეპოქის თვალსაზრისიც – საქციელი ღირსეულია ან უღირსი თავისთავად და არა იმის მიხედვით, ამას შენი ფავორიტი ჩადის, თუ მისი ანტაგონისტი.

საოცარია, მაგრამ თითქმის ორიათასი წლის შემდეგ იგივე პოზიციას გამოავლენს რუსთაველი თავისი იდეალური გმირების – ტარიელისა და ავთანდილის იმ საქციელთა მიმართ, რომელიც მისივე აზრით რაინდის შესაფერი არ არის.

ცალკეული გმირებიდან რაინდთა ინსტიტუტის ჩამოყალიბება, დიალექტიკური ტერმინოლოგიით რომ ეთქვათ, რაოდენობიდან თვისობრიობაში გადასვლის ნიმუშს წარმოადგენდა.

ისლამურ აღმოსავლეთში ცნობილია სარაცინელ რაინდთა პირველი თაობის ნიშნადი ფიგურა – ხალიფი აღ-აზიზი (975-995) – მაღალი, ბეჭებგანიერი, თუმცა შავგვრემანი, მაგრამ წითურთმიანი და ცისფერთვალეა – შესანიშნავი მხედართმთავარი და თავისი დროის გამოჩენილი მოფაროკავე, რომელიც მოგვევლინა რაინდული კოდექსის ერთ-ერთ

შემოქმედად და თვალსაჩინო გავლენა მოახდინა ევროპული რაინდობის ინსტიტუტთა ფორმირებაზე (მეცი 1966: 23).

რაინდთა ინსტიტუტები ჩამოყალიბდა ევროპის როგორც დასავლეთში, ასევე აღმოსავლეთში.

შუა საუკუნეთა ქრისტიანი დასავლელი რაინდები ძირითადად სატაძრო ორდენებში იყვნენ გაერთიანებულნი ან მეფის მხედრონს წარმოადგენდნენ. რაინდთა ეს ორივე ტიპი მსგავს ეთიკურ და სამხედრო პრინციპებს იყო აღზრდილი. ჩვეულებრივ უფროსი ძმები სამეფო რაინდებად გვევლინებოდნენ (მაიორატის პრინციპის გამო), უმცროსები კი სატაძრო რაინდებად, თუმცა ეს წესი მაინცადამაინც მკაცრად არ იყო რეგლამენტირებული.

რაინდი თავისი ფიზიკური მონაცემებითა და იარაღის ვირტუოზული ფლობით ბევრად აღემატებოდა რეგულარული არმიის ათეულს და ბრძოლის ბედის გადაწყვეტა ხშირად სულ რამდენიმე რაინდს შეეძლო. მათი შეიარაღებაც სრულიად განსაკუთრებული იყო და მასთან დანარჩენი არმიის საჭურველი ვერ მოვიდოდა. ამ მძიმე, როგორც პირდაპირი, ასევე გადატანითი მნიშვნელობით, შეიარაღების გამო რაინდს ბრძოლაში ერთი ან რამდენიმე საჭურველთმცვირთელი ახლდა.

ლაშქრობათა შორის, საბრძოლო ფორმის შესანარჩუნებლად, რაინდები აწყობდნენ ტურნირებს, რომლებმაც თანდათანობით ისეთივე აზარტული სანახაობის სახე მიიღეს, როგორც რომში გლადიატორების ბრძოლებს ჰქონდათ.

აღმოსავლეთ ევროპაში (ბიზანტია, საქართველო) რაინდობის ინსტიტუტი ისევე კარგად იყო ორგანიზებული, როგორც დასავლეთში და მასთან ტიპოლოგიურ მსგავსებასაც ავლენდა.

ისევე როგორც ზემოთხსენებული ხალიფი აღ-აზიზი, ლეგენდარული რაინდი იყო მაგ. ბიზანტიის იმპერატორი რომანოზ დიოგენე (1068-1071), რომელიც სელჯუკთა სულთანმა აღფ-არსლანმა მანასკერტის ომში (1071 წ.) იმ ნიშნით ამოიცირო (რომანოზ დიოგენეს სავალდებულო საიმპერატორო საომარი ინსიგნიები არ ეკეთა), რომ ალყაში მოხვე-

დრილმა იმპერატორმა, თვითმხილველთა მოწმობით (მიქეილ პსელოსი, ვრიენიუსი), თავის გარშემო მის მიერ განგმირული მტერთა გვამების მთები დააყენა. ასევე თვითმხილველთა მოწმობით ლეგენდარულ რაინდთა რიცხვს მიეკუთვნებოდა საქართველოს მეფე დავით აღმაშენებელი (სხვათა შორის მანასკერტის ომში მონაწილე მეფეთ-მეფე გიორგი II-ის ვაჟი) და სხვ.

რაინდთა ინსტიტუტის შესახებ აღმოსავლეთ ევროპაში გარდა ისტორიული წყაროებისა, ფასეული ინფორმაცია მოგვეპოვება მხატვრული ლიტერატურის ძეგლების და კერძოდ “ამირანდარეჯნიანისა” და “ვეფხისტყაოსნის” სახითაც.

“ვეფხისტყაოსანში” სამივე მთავარი მოქმედი პირი – ტარიელი, ავთანდილი და ფრიდონი რაინდია, მათგან ორი უფლისწულია – ტარიელი და ფრიდონი, ეს უკანასკნელი კი უკვე მეფედ ზეობს. ვეფხისტყაოსანში მოთხრობილია ტარიელის მეფედ და რაინდად აღზრდის დეტალები (“საპატრონოდ მზრდიდეს სრულთა ლაშქართა და ქვეყანათად. ბრძენთა მიმცეს სასწავლელად ხელმწიფეთა ქცევა-ქმნათად” (რუსთაველი 1970: 57), ფრიდონ მეფის ნათქვამიდან კი დამატებით იმასაც ვიგებთ, რომ რაინდის აღზრდაში მნიშვნელოვანი ადგილი ჰქონდა დათმობილი ექსტრემალურ სახეობებს: “ჩემსა სიმცროსა გამზრდელნი სამუშაითოდ მზრდიდიან, მასწავლეს მათი საქმენი, მალხტუნებედიან, მწვერთიდიან.” (რუსთაველი 1970: 249).

თუ რამდენად პრიორიტეტული და აღმატებული იყო ღირსების გრძნობა რაინდის ცნობიერებაში მის ყველა, მათ შორის სიცოცხლის ფასად ღირებულ მიზანთან შედარებითაც კი, კარგად ჩანს შემდეგი ეპიზოდიდან:

ტარიელის დაკარგული სატროფოს ნესტან-დარეჯნის ქაჯთა ციხეში მიკვლევის შემდეგ სამი რაინდი თათბირობს ამ ციხიდან ტყვე ქალწულის დახსნის გზათა შესახებ. ფრიდონ მეფე წარმოადგენს ძალიან ეფექტურ, მაგრამ ავანტურისტულ გეგმას, რომელიც იმაში მდგომარეობს, რომ სარაინდო აღზრდის წყალობით მას შეუძლია ღამით შეუმჩნევლად გაიაროს ქაჯეთის ციხის კედელზე შეტყორცნილ ქონგუ-

რებს მოდებულ საგდებლის დაჭიმულ თოკზე, დახოცოს ჭიშკრის მცველები და ციხე-სიმაგრის ჭიშკარი გაუხსნას მეგობრებს. ამ გეგმის ზღვარს გადაცილებულ რისკიანობას წარმოაჩენს ავთანდილი და იწუნებს მას იმ მიზეზით, რომ ქაჯეთის ციხის კედელზე ერთმანეთთან ახლოს მდგომმა ყარაულებმა შეიძლება ყური მოკრან თოკზე ჯამბაზივით მსვლელი ფრიდონის საჭურველის ხმას და თოკი გადაჭრან, რასაც მეფე ფრიდონის და შესაბამისად მეგობართა გარდაუვალი დაღუპვა მოჰყვება და სამაგიეროდ სთავაზობს თავის გეგმას, რომელიც აგებულია მისტიფიკაციაზე – ავთანდილი გადაიცმევდა ვაჭრულად და რაკი ქაჯები ქალაქში ვაჭრებს დაუბრკოლებლად უშვებდნენ, ისიც ამ გზით “შევა და შეეცევა”, შემდეგ კი აისხამს რაინდის საჭურველს, ჭიშკრის მცველებს დახოცავს და მეგობრებს კარს გაუხსნის. ეს გეგმა ქაჯეთის ციხის აღებისა უკვე უეჭველი და ადვილად რეალიზებადია, მაგრამ ავთანდილის ლოგიკას ტარიელი ღირსების გრძნობას დაუპირისპირებს და იტყვის: გეგმა უნაკლოა, მაგრამ მე მას ვერ მივიღებ, რადგან როდესაც “ჩემი მზე” ბრძოლის ხმაზე სარკმლიდან გადმოიხედავს და მე ვერ დამინახავს “ესე მე დამსვრის”-ო. (რუსთაველი 1970: 249-252).

ცხადია, რომ დევიზი “მიზანი ამართლებს საშუალებას” რაინდული მენტალიტეტისთვის აბსოლუტურად უცხო და მიუღებელია.

ჩვენ იმას არ ვამბობთ, რომ რაინდობის ინსტიტუტის ფუნქციონირების დროს გამორიცხული იყო მეტოქისადმი (resp. მტრისადმი) უპატიურად მოპყრობა, მაგრამ ეს კონკრეტული ადამიანის პიროვნული კეთილშობილების დეფიციტის გამოვლინებას წარმოადგენდა და ისევე ინდივიდუალურ ფაქტორზე იყო დამოკიდებული, როგორც ანტიკურ და ელინისტურ ეპოქები მეტოქისადმი გულმოწყალების გამოვლინების ფაქტი, და ნებისმიერ შემთხვევაში მსგავსი სიმდაბლე საძრახის საკციელად და კოდექსის დარღვევად აღიქმებოდა.

რაინდობის ინსტიტუტის იდეალები იმდენად მნიშვნელოვანი იყო საზოგადოების აღზრდის თვალსაზრისით, რომ ისინი ასახვას პოულობდნენ არა მხოლოდ სარაინდო ეპოს-

ში, როგორც იყო ვთქვათ სპარსული “შაჰ-ნამე” ან ქართული “ამირან-დარეჯნიანი” და სხვ., არამედ ე. წ. რომანტიულ ეპოსშიც, მაგალითად ისეთში, როგორც რუსთაველის “ვეფხისტყაოსანია” ან ნიზამი განჯელის “ლეილი და მაჯნუნია” – სადაც ლეილისა და მაჯნუნის გარდა კიდევ ერთი მთავარი პერსონაჟია, სრულიად არა აუცილებელი ამ უანრის პოემების სპეციფიკიდან გამომდინარე – ეს ნაფუალია, არაბი შეიხი, რომელიც მაჯნუნის მეგობარია და მისი დახმარების მიზნით (შეადარეთ ავთანდილის როლი ტარიელისა და ნესტან-დარეჯნის სიყვარულში) ორ სასტიკ ომს გადაიხდის ლეილის ტომთან. ნაფუალი ფიცს აძლევს მეგობარს:

უთხრა: “სანთელზე, რომელიც შენგან ასე შორს ენთო, შენ არ იდარდო, ცვილივით ფუჭად არ დაიღვენთო!

რაც წელან გულში გავივლე, ახლაც უნდა ვთქვა კვლავ ისო:

იმ ქალს ან ხერხით მოვიყვან, ან ძალით ჩემი მკლავისო. სად უნდა გადამეძალოს საით წასული სადაო?

ცაში ჩიტვით აფრინდეს, ჩიტს ჩამოვიყვან ციდანო.

მიწაში ჩაძვრეს იქ ჩავდე, ზე ამოვიყვან მიწიდან

ის ქალი ჩემი ცოლია, მითქვამს და შენთვის მიწინდავს!

სანამ ერთმანეთს არ შევჰყრი მის მთვარესა და შენს მზესო,

ხმალს არ ჩავაგებ ქარქაშში, დაიმახსოვრე ესაო!”

(ნიზამი 1974: 186-187)

ეს ფიცი ანალოგიურია იმ ფიცისა, ავთანდილის დახმარებით გაბედნიერებული ტარიელი რომ აძლევს ავთანდილს:

“ან მითხარ, ჩემგან რა გინდა, ანუ რით მოგეხმარები?

ვარჩევ, წავიდეთ არაბეთს, იყავ ჩემიცა მარები;

ტკბილით სიტყვითა გავმართოთ და ხრლითა საომარები.

თუ შენ შენს ცოლსა არ შეგრთავ, მე ჩემსა არ ვექმარები.”

(რუსთაველი 1970: 264)

ზემოთქმული მხოლოდ იმის დასტურია, რომ რაინდული კოდექსის თანახმად, დამოუკიდებლად რაინდის ეროვნული

ლი და სარწმუნოებრივი კუთვნილებისა, არ თვლის საკუთარ ბედნიერებას უფრო მნიშვნელოვნად, ვიდრე მეგობრისას. უფრო ზუსტად რომ ვთქვათ, მეგობრის, ანუ მოყვრის ბედნიერება მისი საკუთარი ბედნიერების აუცილებელი პირობაა და ეს აღზრდის ზნეობრივ ნორმაშია ჩადებული. გენიალური საადი შირაზელი (1203-1292), ლირიკოსი და დიდაქტიკოსი, გვმოდღვრავს:

თუკი დასჭირდა მეგობარს შენსას
გაყიდე მამის ეზო და კარი
მეგობრის ქვაბის ასადუღებლად
შენი ავეჯი ალალი არის...

თითქმის მთლიანად საღვთისმეტყველო სპეკულაციაზე (ამ სიტყვის ეტიმოლოგიური მნიშვნელობით ლათ. *speculatio* “ჭკერეტა”) აგებულ სპარსულ ლირიკაში, სადაც უფალი დასახულია სატრფოდ და ამდენად, სიყვარული და ექსტაზი (ღვინის აპოლოგია, როგორც რელიგიური თავდავიწყების სიმბოლოსი) წარმოჩენილია დომინანტურ თემად, როგორც უფლის წვდომის საშუალება, მეგობრობა მაინც სათანადოდ არის წარმოდგენილი:

... დაუმეგობრდი უკეთესს შენზე,
მოსიყვარულე ეძიე უფრო,
რომ გადაგედოს ღირსება მისი,
კეთილშობილი გახდე მასავით...
ნასერი ხოსროვი (1004-1088)
და სხვ.

საოცარი პოეტური ძალით არის გამოხატული მეგობართან გაჭრით გამოწვეული ტკივილი და სასოწარკვეთა:

ნეტავ თუ ამ ჩემს გულის ნადებს
მოგიტანს ვინმე, ამრე გაგი?
სადა ხარ, ძმაო, ძველ მეგობარს
კვლავ გიხმობ ძველი ამხანაგი!

არა უშავს რა, შენ თუ გული
 გადაგიქანცა ჩემმა ძმობამ, -
 მე შენმა ძმობამ ვერ დამღალა,
 კვლავ ძალმძის მოძმის თანაგრძნობა...
 მასუდ საად სალმანი (1046-1121)
 და სხვ.

რაინდის იმედი და სიყვარული ადამიანების ზნეობრივი აღზრდის ქვაკუთხედად არის გამოცხადებული, საადი შირაზელი ასე არიგებს შვილს:

შეიყვარე ორი ვინმე, შვილო აი ჩემი რჩევა:
 ვისაც ღმერთმა დააკისრა კალმის მოსმა და ხმლის ქნევა.
 თუ ამ ორი კაცის მიმართ ნუ იქნები გულით მკაცრი,
 გწამდეს ხმალი და კალამი და ხმლისა და კალმის კაცი!
 ვინც საომრად ხმალს არ ფერავს და საწერად კალამს
 არ თლის,

რომ კვდებოდნენ, ახიც არის, არ ინაღვლო შვილო მათი.
 ვაჟკაცური იარაღი მათი მეტად ბასრი არის,
 აბა მუტრიბს რას გაუგებ, ქალია თუ კაცი არის.

ანალოგიური პრინციპები იყო დამკვიდრებული აგრეთვე შორეული აღმოსავლეთის ისეთი ცივილიზაციისათვის, როგორც იყო იაპონური ცივილიზაცია, სადაც რაინდების ორი კატეგორია არსებობდა - ერთი ღირსების რაინდულ კოდექსს, "ბუსიდოს" დაქვემდებარებული - სამურაების სახით და მეორე თავისუფალი რაინდული კოდექსის შეზღუდვებისა და აკრძალვებისაგან - ნინძები, ამ უკანასკნელთა ამოცანა მიზნის ნებისმიერი საშუალებით მიღწევა იყო. ცხადია საზოგადოებაში სამურაითა მიმართ პატივისცემა და მათი ავტორიტეტე შეუდარებლად მაღლა იდგა ნინძებისაზე. სამურაის განსაკუთრებულ სტატუსზე ისიც მეტყველებდა, რომ ნებისმიერი იაპონელი ქალისთვის, თუ ის უმაღლეს არისტოკრატის არ განეკუთვნებოდა, დიდ პატივისცემად ითვლებოდა სამურაისგან ბავშვის გაჩენა, თუნდაც ქორწინების გარეშე.

სამურაებს შორის არსებობდა შელახული ღირსების

თვითმკვლევლობით გამოსყიდვის სპეციალური საშუალება – ხარაკირი. ღირსება შელახულად ითვლებოდა, თუ სამურავი ვერ შეასრულებდა მასზე დაკისრებულ მოვალეობას სილანჩის, პროფესიონალიზმის დეფიციტის, უყურადღებობის, გაუფრთხილებლობის და ა. შ. მიზეზთა გამო. თუ მიზეზი სილანჩე არ იყო, საკუთარი ხელით მუცელგამოფატრულ სამურავის, მეორე სამურავი თავის მოკვეთით გაუადვილებდა სიკვდილს. ხარაკირის განაჩენი სამურავის ჩვეულებრივ თვითონ გამოჰქონდა საკუთარი თავისთვის, თუმცა, ზოგჯერ მას ამისკენ გარემოცვის მხრიდან მისი კონკრეტული ცოდვისა და შეცდომისადმი შეუწყნარებელი პოზიცია უბიძგებდა.

ისევე როგორც ევროპელ რაინდებს, სამურავებსაც ჰყავდათ სუზერენი, რომლის გარდაცვალების შემდეგ ისინი მის მემკვიდრეებს ემსახურებოდნენ, მაგრამ თუ სუზერენი მოკლული იქნებოდა მტრის მიერ, მაშინ სამურავი ხდებოდა რონინი (უსუზერნო მოხეტიალე რაინდი), რომლის ღირსება შელახული იყო, რადგან ვერ შესძლო თავისი სუზერენის სიცოცხლის დაცვა. ახლა მას ორი გზა ჰქონდა – ან შური უნდა ეძია მკვლელებზე და აელო სუზერების სისხლი, ან თუ ამას ვერ შესძლებდა, მაშინ თავი უნდა მოეკლა ხარაკირით.

რაინდები და სამურავები ჩვეულებრივ შთამომავლობით არისტოკრატთა წრეს ეკუთვნოდნენ და ბავშვობიდან იზრდებოდნენ რაინდობის ეთიკური კოდექსით, მაგრამ რაინდობა (ევროპულიც და იაპონურიც) დაბალი წრიდან გამოსული ბიჭების სოციალურ იერარქიაში ზეადსვლის გზასაც წარმოადგენდა. ისლამურ ქვეყნებში, სადაც მიუხედავად არაბული აფორიზმისა: “აშ-შარაფ ნასაბ” (კეთილშობილება სისხლიდანაა), ადგილი სოციალურ კიბეზე იმდენად არ განისაზღვრებოდა სისხლით (თუ ეს მუჰამედთან სისხლით ნათესაობა არ იყო), რამდენადაც სიმდიდრით (იყო სპეციალური ტერმინი “ილდა” იმ ხალხის აღსანიშნავად, ვინც სიმდიდრემ “ისარ” აღაზევა). რაინდობის რიცხვი ჩვეულებრივ სისხლით არისტოკრატთა და პროზელიტი ოჯახების წრიდან ივსებოდა.

აღმოსავლეთში (ამ სიტყვის ფართო გაგებით) რაინდო-

ბის ინსტიტუტებს დასავლურ ევროპული ტიპის ტურნირები არ ახასიათებდათ, მაგრამ ღაშქრობათა შორის მშვიდობიან ინტერვალებში ისინი აწყობდნენ შეჯიბრებებს (ისინდი, ყაბახი, ცხენბურთი – ეს რაინდული თამაშები თანაბრად იყო გავრცელებული საქართველოში, არაბეთის ხალიფატში, ირანში და დღემდე შემორჩა ამ ხალხებში, როგორც სპორტის მეტ-ნაკლებად პოპულარული სახეობები) ან ნადირობას.

რაინდს აუცილებლად ყავდა მოძღვარი, ანუ სულიერი მამა (როგორც ქრისტიანებს ასევე მუსლიმანებს), ჰყავდა აღმზრდელი და მწვრთნელი – ხშირად სამივე ამ ფუნქციას ერთი ადამიანი ითავსებდა (განსაკუთრებით სასულიერო ორდენებში), მაგრამ სამეფო რაინდთათვის ეს ფუნქციები შეიძლება სამ სხვადასხვა პიროვნებას შეესრულებინა ან ორზე გადანაწილებულიყო.

იმისთვის, რაინდი რომ არ გამოსულიყო ცალმხრივად აღზრდილი და მასში უხეში ფიზიკური ძალის კულტს არ დაეწრდილა სულიერი მოთხოვნებიანი, საგანგებო ყურადღება ეთმობოდა მის ეთიკურ და ესთეტიკურ აღზრდას.

ეთიკური აღზრდის ერთ-ერთი უმთავრესი მიზანი რაინდის პიროვნებაში კეთილშობილი სისხლისა და კეთილშობილი სულის თანხმობიერი თანაარსებობის მიღწევა იყო – რაც ძირითადად აკრძალვების სისტემით ხორციელდებოდა. ეს იყო კოდექსი მომცველი იმისა, რისი უფლებაც არ ჰქონდა რაინდს – ამ ქმედებათა ჩადენის, თუ ამ თვისებათა გამოჩენის შემთხვევაში რაინდი ისჯებოდა დანაშაულის შესაბამისად – სასჯელის უმაღლესი ზომა რაინდობის ჩამორთმევა და მისი განკვეთა იყო.

მტრისადმი უღირსი დამოკიდებულების გამოვლენა, ისევე როგორც გაჭირვებაში მყოფისათვის დახმარების აღმოუჩენლობა ან დალატი, ძალიან მძიმე დანაშაულთა რიგს განეკუთვნებოდა.

ეთიკური აღზრდის განსაკუთრებული სტრუქტურული ელემენტი – მეგობრობის იდეალიზაცია იყო. მეგობრობის რაინდულ ინსტიტუტს პრინციპულად არაფერი ჰქონდა საერთო თანამებრძოლი წყვილების სპარტულ მოდელთან და

ის მთლიანად სულიერ სფეროს განეკუთვნებოდა. მეგობრისათვის, ანუ მოყვასისთვის თავგანწირვა ნორმად იყო დასახული. რუსთაველი ვეფხისტყაოსანში ათქმევინებს ავთანდილს:

“მე იგი ვარ ვინ ცხოვრებას არ ამოგჰკრეფ კიტრად ბერად,
ვის სიკვდილი მოყვრისათვის თამაშად და მიჩანს მღერად.”

(რუსთაველი 1970: 143)

რაინდისთვის მასავით ღირსეული მეგობრის ყოლა სულიერი მოთხოვნაა, ვეფხისტყაოსანში ეს იდეალი ასეა გადმოცემული:

“ვინ მოყვარესა არ ეძებს იგი თავისა მტერია.”

(რუსთაველი 1970: 155)

მეგობრობის იდეალიზაციის ეთიკური მნიშვნელობა საკუთარ სიცოცხლეზე უფრო მნიშვნელოვანი საგნის არსებობის გაცნობიერებაა, ეგოცენტრიზმის გადალახვის გზა.

აღზრდის ეთიკურ-ესთეტიკური პრინციპების თანხვედრის ნიშნში – სიყვარულის რაინდული გააზრებაა: რაინდს ყავს კიდევ ერთი არსება – სატრფო (ეს ეხება სატაძრო რაინდებსაც. მათ, ვისაც ბერობის აღთქმა არ დაუდიათ), რომლის სიცოცხლე მის სიცოცხლეზე მნიშვნელოვანია, მაგრამ მეგობრისგან განსხვავებით, მას რაინდის მზრუნველობა და დაცვა ცალმხრივად სჭირდება, რადგან ის თავად მოკლებულია თავდაცვის უნარს. ის რაინდს იზიდავს თავისი ფიზიკური სილამაზითა და სულიერი სიფაქიზით, იწვევს მასში ხორციელი ლტოლვის დაუძლეველ სურვილს, მაგრამ რაინდს არ აქვს უფლება მის დასაუფლებლად უხეში ძალა გამოიყენოს. კოდექსი მოითხოვს რაინდმა მას თავი მოაწონოს და შეაყვაროს: 1) საგმირო საქმეებით, 2) გონიერებით, ნიჭიერებითა და დახვეწილი მანერებით.

პირველი პრობლემა ადვილად წყდება, რადგან ეს რაინდის ერთ-ერთ მთავარ მოვალეობას უკავშირდება, მეორე კი მოითხოვს საგანგებო აღზრდას – მის განსწავლას ანუ გა-

ნათლებას, გონებამახვილობისა და გამჭრიახობის უნარ-ჩვევების გამომუშავებას, რიტორიკისა და პოეტიკის თეორიული და პრაქტიკული საფუძვლების დაუფლებას და რაინდობასთან ერთი შეხედვით შეუთავსებელ მომენტს – მუსიკალური ხელოვნების (დაკერის, სიმღერისა და ცეკვის) ათვისებას. სატრფიალო ლექსებისა და ეპისტოლეების წერა რაინდობის განუყოფელი ატრიბუტი იყო განვითარებულ შუა საუკუნეებში, ისევე, როგორც საბრძოლო იარაღის ფლობა.

მომდევნო ეპოქებში რაინდობის ინსტიტუტის ეს სტრუქტურული ელემენტები ერთის მხრივ პაროდიის საგნად იქცევა, როგორც ანაქრონიზმი და რეტროგრადობა (სერვანტესის “დონ კიხოტი”), მეორეს მხრივ ახალი ეპოქის შესაფერ გარკვეულ მოდიფიკაციას განიცდის (საფრანგეთის მეფის მუშეკეტერები და კერძოდ სირანო დე ბერჟერაკი) და ა. შ.

არც ჯვაროსანი რაინდები და არც მათთან მებრძოლი სარაცინი რაინდები არ იყვნენ ფანატიკოსები, მაგრამ ისინი ვეღარ ქმნიდნენ ამინდს, რადგან ისინი არა მარტო აბსოლუტურ უმცირესობას წარმოადგენდნენ ურთიერთმებრძოლ მასაში, არამედ მათ ზურგს უკან მყოფი ბნელი, აგრესიული და ანგარებიანი, რაოდენობრივად მზარდი მასებისთვის ვეღარ ასრულებდნენ იდეალის როლს. რაინდობის ინსტიტუტი შეიწირა იმავე მიზეზმა, რამაც მისი წარმატება განაპირობა – რჩეულობამ, როგორც ცნობილია “მრავალ არიან წოდებულ და მცირედნი რჩეულ” (მათ. 22, 14). თუმცა, რაინდობამ, როგორც ეთიკური აღზრდის პრინციპების თვისობრივმა სიახლემ, მთელი ეპოქა შექმნა პედაგოგიური აზროვნების ისტორიაში.

ლიტერატურა:

- კეკელიძე კ. ქართული ლიტერატურის ისტორია, ნაწილი მეორე, თბილისი: თსუ გამომცემლობა 1958
 მედინსკი ე. “პედაგოგიკის ისტორია”, პირველი ნაწილი, თსუ გამომცემლობა, თბილისი 1940
 Мец А. “Мусульманский Ренессанс”, Москва: “Наука” 1966
 ნიზამი “ლეილი და მაჯნუნი”, თბილისი 1974

რუსთაველი შ. ვეფხისტყაოსანი, თბილისი: “საბჭოთა საქართველო” 1970.

ჯავახიშვილი ი. თხზულებანი თორმეტ ტომად, თბილისი: “მეცნიერება”: 1979-1992

ჰომეროსი ილიადა და ოდისეა, თბილისი: “საბჭოთა საქართველო” 1979

წარმოადგინა აკადემიკოსმა მისქილ ქურდიანმა